

ชื่อเรื่อง รูปแบบการสร้างเกษตรกรต้นแบบโดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ดำเนินงานของศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดสกลนคร

ผู้วิจัย วัชรพงศ์ ศรีสำราญ ปริญญา ปร.ค. (นวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น)
อาจารย์ที่ปรึกษา ดร.ศักดิ์พงศ์ หอมหวล อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
ผศ.ดร.อนุกุล วัฒนสุข อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม 2556

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาภูมิสังคมของเกษตรกรต้นแบบในพื้นที่หมู่บ้านรอบศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดสกลนคร 2) เพื่อศึกษาชุดความรู้ที่เหมาะสมที่จะนำไปสู่รูปแบบในการสร้างเกษตรกรต้นแบบในพื้นที่ดำเนินงานของศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดสกลนคร 3) เพื่อสร้างเกษตรกรต้นแบบในพื้นที่ดำเนินงานของศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดสกลนครกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ เกษตรกรศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงของศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ จำนวน 37 คน พื้นที่วิจัย คือ หมู่บ้านโดยรอบศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ ในเขตอำเภอเมืองสกลนคร และอำเภอต่างอย จำนวน 27 หมู่บ้าน ใช้วิธีการวิจัยผสมวิธี (Mix Methodology) ประกอบกับนำกระบวนการวิจัยวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community-based Research) ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยมาประยุกต์ใช้เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การสนทนากลุ่ม เวทีชาวบ้าน แบบสอบถามแบบสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐาน

ผลการวิจัยปรากฏดังนี้

- พบว่าสภาพภูมิสังคมของหมู่บ้านรอบศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดสกลนคร มีสภาพทางกายภาพส่วนใหญ่เป็นที่ราบเชิงเขา มีเทือกเขาภูพานเป็นป่าต้นน้ำโดยสภาพเป็นป่าเต็งรัง โดยสามารถจำแนกลักษณะการทำเกษตรกรรมของเกษตรกรในเชิงพื้นที่เป็น 2 พื้นที่ คือ วิธีทำการเกษตร โดยอาศัยน้ำ

ชลประทานและวิถีทำการเกษตร โดยอาศัยน้ำฝนตามธรรมชาติซึ่งพบกลุ่มชาติพันธุ์ที่ทำการเกษตรในหมู่บ้านรอบศูนย์ฯ จำนวน ๓ กลุ่มชาติพันธุ์ คือ ชาติพันธุ์ไทย้อ ชาติพันธุ์ภูไท และชาติพันธุ์ไท้อีสานมีวิถีชีวิต วัฒนธรรมที่ต่างกัน พบว่าชุดความรู้ที่เป็นวิถีดั้งเดิมและชุดความรู้ใหม่ที่ได้รับจากศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ ของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ตามลักษณะที่สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศ ทั้งในระบบการเกษตรในพื้นที่ชลประทานและทำการเกษตรโดยอาศัยน้ำฝน

2. ผลการศึกษารูปแบบการสร้างเกษตรกรต้นแบบโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและถอดบทเรียน สรุปขั้นตอนการสร้างเกษตรกรต้นแบบ มี 5 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสถานการณ์ปัจจุบันที่มีผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม หรืออาจส่งผลกระทบทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามสภาพแวดล้อมและสภาพภูมิสังคมของเกษตรกรเป็นสำคัญ

ขั้นตอนที่ 2 ใช้วิถีพุทธ “ สัปปริสัจธรรม 7 ” เป็นแนวทางในการคัดเลือกเกษตรกรเข้าร่วม โครงการกล่าวคือธรรมที่ทำให้คนเป็นคนดี มีคุณธรรม เป็นคนเก่ง มี 7 ประการ คือ 1) เป็นผู้รู้จักเหตุ 2) เป็นผู้รู้จักผล 3) เป็นผู้รู้จักตน 4) เป็นผู้รู้จักประมาณ 5) เป็นผู้รู้จักกาล 6) เป็นผู้รู้จักชุมชน 7) เป็นผู้รู้จักบุคคล

ขั้นตอนที่ 3 ถ่ายทอดชุดความรู้ให้เกษตรกร โดยเลือกกิจกรรมทำการเกษตรที่สอดคล้องกับลักษณะภูมิศาสตร์และบริบท/วัฒนธรรมตามอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์และสามารถนำชุดความรู้ดั้งเดิมหลอมรวมกับชุดความรู้ใหม่ที่ได้รับการถ่ายทอดจากศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ

ขั้นตอนที่ 4 ศึกษาลักษณะภูมิศาสตร์ของแปลงเกษตรกรรมที่จะดำเนินการและบริบท/วัฒนธรรมของพื้นที่โดยสอดคล้องกับกลุ่มชาติพันธุ์และตามความต้องการของเกษตรกรเป็นสำคัญ

ขั้นตอนที่ 5 กระบวนการพัฒนาเกษตรกรต้นแบบใน 3 ระดับ คือ ระดับบุคคล สถาบันครอบครัวและระดับชุมชนนำสู่เกษตรกรต้นแบบที่สมบูรณ์ โดยการอธิบายปรากฏการณ์กระบวนการสร้างเกษตรกรต้นแบบใน 3 ระดับ คือ

1. ระดับบุคคล เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเอง เน้นความพอเพียง ลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ เป็นชุดความรู้เฉพาะบุคคลถ่ายทอดเฉพาะคนในครอบครัวเท่านั้น

2. ระดับสถาบันครอบครัว เกษตรกรทำการเกษตรโดยอาศัยแรงงานในครัวเรือนเป็นหลัก มีการแบ่งภาระกิจความรับผิดชอบภายในครัวเรือน พบมีทนายทในการสืบ

ทอดระหว่างคนในครอบครัว เน้นแรงงานและชุดความรู้ของครอบครัว ถ่ายทอดให้แก่
บุคคลภายนอกที่สนใจเข้าไปศึกษาเรียนรู้ในแปลงเชื่อมโยงการผลิตใช้ในครอบครัวและเริ่ม
จำหน่ายสู่ตลาดภายนอก

---

3. ระดับชุมชน เกษตรกรมีความพร้อมทั้งส่วนตนและครอบครัว เป็น
บุคคลสาธารณะ คิดถึงประโยชน์ของส่วนรวม เป็นตัวแทนของชุมชน เป็นผู้นำทางความคิด
และผู้นำในเวทีต่าง ๆ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

TITLE : A Model for Professional Farmers Based on the Philosophy of Sufficiency Economy in Responsible Areas of The Puparn Royal Development Study Center in Sakon Nakhon Province

---

AUTHOR : Mr. Watcharapong Srisamran **DEGREE :** PhD (Innovation for Local Development)

ADVISORS : Dr. Sakpong Homhuan

Chairman

Asst. Prof. Dr. Anukul Watanasuk

Committee

RAJABHAT MAHA SARAKHAM UNIVERSITY, 2013

ABSTRACT

The objectives of this research were to survey and analyze the social background of professional farmers in the villages around The Puparn Royal Development Study Center in Sakon Nakhon Province, to study and develop an appropriate learning package of the professional farmers in the villages, and to produce the professional farmers in the villages around The Puparn Royal Development Study Center in Sakon Nakhon Province. The target population was thirty seven farmers of the sufficiency economy learning centers in The Puparn Royal Development Study Center in Sakon Nakhon Province. The research areas were composed of twenty seven villages around The Puparn Royal Development Study Center in Sakon Nakhon Province. Mix research methodology was employed for the community-based research. The research instruments were an interview form, an observation form and a questionnaire. A group discussion method was employed for the study. The qualitative and quantitative analyses with the basic statistics were used for the research.

Results of the research were as follows:

1. The results showed that the physical aspect of the research areas was a large flat land around the foothills, and the Phu Pan mountains were a source of river, and the forest consisted of Sharea Obtusa trees. In addition, the study showed that there were two types of farming areas: rain-based farming area and irrigation-based farming area. There

were three ethnic groups in the areas consisting of Thai Yor, Phu Thai and Thai Isarn, which their cultures were really different. In case of the learning package, the research showed that the traditional learning package and the new learning package of three ethnical groups conformed to both the rain-based farming system and irrigation-based farming system.

2. The model for professional farmers was divided into 5 steps:

Step 1: A current study of the direct and indirect impacts on the changes of environment and social background of the farmers.

Step 2: Applying Supurisajathum 7: the Buddhism principles were used to select the farmers participating in the project, which the principles is believed that 7 doctrines are able to support the Buddhist to be good, moral and clever. The doctrines include awareness of reasons, results, self awareness, self estimation, time awareness, community awareness and individual awareness.

Step 3: Knowledge transfer: contents which farmers learned based on the geography, context/culture/identity of the ethnical groups, and the contents of the new knowledge were integrated with their traditional knowledge.

Step 4: Geographical study of farming areas and context/culture of people in the research areas focusing on their needs and ethnical groups of the farmers.

Step 5: Upgrading professional farmers with the description of the production process of three levels: individual level, family level and community level.

1 Individual level focused on self-sufficiency, reducing expense, increasing income. The learning package was only used for their own family members.

2 Family level focused on farming by the main labor from their family members. Responsibility of the members was assigned based on their skill and knowledge and knowledge was transferred to people who were also interested .

3 Community level included the readiness of the farmers for both personal and family level, public people, awareness of public benefits, community representatives and thoughtful and creative leaders.